

Kilka słów o Paktach Laterańskich

Autor tekstu: **Dawid Ropuszyński**

Zachłanność.. ad infinitum

Państwo Kościelne upadło. Jego upadek był karą za to, że powstało na skutek największego i najbardziej brzemiennego w skutki fałszerstwa w historii — *Donatio Constantini*, że ponad tysiąc lat rozdzielało północ od południa Włoch, za to, że jego władcy próbowali zdusić niepodległościowe ambicje Włochów. Przed 20 września 1870 to papież dyktowali prawa. Teraz sytuacja się zmieniła. Pozornie.

Jak się jednak okazało i w wieku XX Kościół potrafił zadbać o swoje interesy. Tym razem ułożył się z faszystami Mussoliniego, którzy zdobyli władzę we Włoszech. Sam Mussolini, który potrzebował wsparcia papieżstwa, by rozliczyć się z wewnętrznymi wrogami i by umocnić swoją władzę, nalegał, by „kwestia rzymska” została wreszcie uregulowana. Pius XI potrzebował regulacji z jednej prostej przyczyny — przeogromnej, monstrualnej zachłanności Kościoła. Nie pozostał też bez znaczenia fakt wpływania na politykę włoską. Zastosowano starą metodę kija i marchewki i mały handelek, czyli to, w czym papież udoskonalali się od dziesiątków stuleci.

W roku 1926 zaczęły się negocjacje dotyczące uregulowania bilateralnych stosunków papiesko-włoskich. Jednak jak na papieżstwo przystało negocjacje te były prowadzone w wielkiej tajemnicy. Negocjacje nie przebiegały spokojnie, gdyż, mimo uległości Mussoliniego, każda ze stron chciała zagwarantować sobie jak najlepsze warunki. Spotkały się przecież przy stole dwa totalitaryzmy — katolicyzm i faszyzm. Duce nieustannie zalecał się do Kościoła, był jego synem marnotrawnym, który wrócił na łono matki. Pomimo tego, że Mussolini był ateistą nie mógł pozwolić sobie na lekceważenie Kościoła i wpływu, jaki ma na włoskie społeczeństwo. Musiał poczynić jakieś ustępstwa i w ten sposób wzmocnić swój reżim. Trójka dzieci Mussoliniego była ochrzczona, a on sam wziął ślub kościelny z Donną Rachele po 10 latach od cywilnej ceremonii. Było to lizusostwo najniższego lotu. Wystarczyło jednak papieżowi, by zgodzić się na symbiozę z faszystami.

Główne interesy Kościoła we Włoszech zostały zabezpieczone podczas jego pontyfikatu. Wzrastały również kościelne wpływy w społeczeństwie. Papież liczył, że z pomocą Mussoliniego przywróci nie tyle dawną świetność Kościoła, lecz Włochy staną się zaczynem tendencji konserwatywnych w liberalizującej się Europie, Europie czym pomagała Piusowi XI Akcja Katolicka. Pius XI liczył też na znaczne korzyści materialne. I nie przeliczył się.

Pakty Laterańskie podpisano ostatecznie 11 lutego 1929 r. po dwuipółrocznych negocjacjach. Podpisy złożył sam Mussolini jako szef rządu i watykański sekretarz stanu kardynał Gasparri. Pakty laterańskie składały się z trzech części: umowy państwowej, ugody finansowej i konkordatu.

Umowa państwowa składała się z preambuły i 27 artykułów. Już w pierwszym stwierdzono, że „Włochy uznają zasadę wprowadzoną w artykule 1 Konstytucji Włoch z 4 marca 1848 roku podług której religia rzymskokatolicka jest jedyną religią państwową”. Pakty ustanowiły niezależne państwo Città del Vaticano, czyli Miasto Watykan. Artykuły 3 do 7 określały, że powierzchnia nowego państwa wynosiła 44 hektary i w jego obrębie państwo włoskie nie miało prawa interweniować bez przyzwolenia Watykanu. Watykan był całkowicie suwerennym państwem i miał nieograniczoną jurysdykcję na zajmowanym obszarze.

Osoby przebywające w Watykanie i doń zmierzające np. dyplomaci czy biskupi, mają mieć prawo do swobodnego podróżowania do i z Watykanu bez formalności (art. 19). Obcokrajowcy zatrudnieni w Watykanie mieli posiadać te same prawa co obywatele Włoch (art. 10). Papież jest z kolei osobą nietykalną i świętą i wszelkie występkę względem papieża będą traktowane tak jakby były uczynione wobec króla Włoch (art. 8).

Papież dostał także na własność bazylikę św. Jana na Lateranie, Santa Maria Maggiore, i bazylikę św. Pawła z przynależnymi doń budynkami. Papież dostawać będzie również pieniądze z włoskiego Ministerstwa Edukacji przeznaczone na finansowanie tego ostatniego kościoła. Ponadto papieżstwo zostało „całkowitym właścicielem” również m.in. gmachu S. Callisto i Santa Maria in Trastevere (art. 13), Castel Gandolfo z obszarami budynkami okalającymi pałac i należącymi do kompleksu. Watykan zażyczył sobie także przekazania budynków położonych na północnej stronie wzgórza Janiculum w pobliżu tych należących do Kongregacji

Ewangelizowania Narodów (dawniej Propaganda Fide — Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, zwana potocznie Propagandą), a państwo miało je przekazać Kościołowi bez względu na to, czy są własnością państwa czy osób trzecich. Za całkowitą i pełną własność Watykanu określono również budynki Konwentu przy bazylice Dwunastu Apostołów i kościołach San Andrea della Valle oraz S. Carlo ai Catinari wyrzucając jednak uprzednio ich mieszkańców. (art. 14). Poza tym budynki Uniwersytetu Gregoriańskiego, Instytutów Biblijnego, Orientalnego i Archeologicznego, Collegium Russicum, dwóch pałaców św. Appollinarisa, dom dla księży-emerytów nie mogą być skonfiskowane na cele publiczne i muszą być zwolnione z jakichkolwiek podatków (art. 16).

Następują i kolejne akty wspaniałomyślności Watykanu pozwalającego Włochom, by „zarobki wypłacane przez papieża, inne organa centralne Kościoła, a także organa administrowane bezpośrednio przez papieża mają być zwolnione z jakichkolwiek form opodatkowania na rzecz państwa” (art. 17) i dalej „dobra mające za swój cel przeznaczenia Watykan mają mieć zapewniony tranzyt przez terytorium Włoch bez jakichkolwiek opłat czy należności *octroi*.” (art. 20)

Jeśli chodzi o tzw. ugodę finansową Watykan otrzymał 750 milionów lirów w gotówce oraz dodatkowy miliard we włoskich obligacjach rządowych (z 5% odsetkami) jako rekompensatę za stratę terytoriów Państwa Kościelnego.

W zapisach konkordatu, będącego trzecią częścią Paktów Laterańskich, ujętych w 45 artykułach Kościół zapewnił sobie swobodę sprawowania władzy duchowej, kultu religijnego oraz zbiorów pieniężnych w kościołach (art. 1 i 2), a także brak nadzoru państwowego nad majątkiem kościelnym (art. 25 i 30). Na mocy konkordatu wprowadzono religię do szkół i zakazano rozwodów (art. 36). Najważniejszy okazał się jednak artykuł 34 sankcjonujący zrównanie małżeństw cywilnych z kościelnymi, przeciw czemu protestowało Ministerstwo Sprawiedliwości twierdząc, że konkordatowe ustalenia dotyczące małżeństw kanonicznych przewrócą prawo cywilne. Zabroniono księżom, którzy odeszli od wiary nauczać, nie mogli pełnić funkcji publicznych, a także działalności politycznej, co było niewątpliwie jednym z niewielu prezentów od Piusa XI. W prezencji dla papieża Mussolini przywrócił również krzyże na salach sądowych i w szkołach, a także zakazał działalności masonom.

Pakty Laterańskie okazały się korzystne dla obu stron. Mussolini otrzymał błogosławieństwo Kościoła i legitymizację swojego reżimu w oczach opinii międzynarodowej, za co zapłacił obiektywnie niską cenę biorąc pod uwagę zachłanność papieżstwa. Po podpisaniu konkordatu Pius XI nazwał Mussoliniego „człowiekiem zesłanym przez Opatrzność” i „obrońcą wiary”. Konkordat z Włochami stał się również wzorem dla tego, podpisanego 4 lata później z hitlerowskimi Niemcami. Po podpisaniu konkordatu cieszyły się całe Włochy, szczególnie duchowieństwo, które niewątpliwie zyskało i w podzięcie odprawiało msze za ukochanego Duce. Papieżstwo wreszcie odniosło znaczący sukces we Włoszech po porażce roku 1870.

Aktualna włoska konstytucja z roku 1948 zapewnia rozdział Kościoła i państwa, ale stwierdza, że relacje między nimi regulowane są przez Pakty Laterańskie. Artykuł 9 ust. 2 stwierdza, że poprawki do Paktów nie wymagają zmian konstytucyjnych, więc są łatwiejsze do przeprowadzenia (choć każdy kij ma dwa końce). Artykuł 8 stwierdza, że wszystkie wyznania są równe wobec prawa. Artykuł 19 zapewnia wolność wyznania, kultu, zrzeszania się i propagowania religii.

W 1984, podpisano renegotjowany konkordat między Włochami a Watykanem stwierdzający, że katolicyzm nie jest już religią państwową, a Rzym nie posiada „świętego charakteru wiecznego miasta”. W dalszym jednak ciągu państwo uznaje równość małżeństw. Warto także zauważyć, że mimo równości religii w listopadzie 1993 buddyści wystąpili do rządu o przyznanie im takich samych przywilejów, jakie ma Kościół katolickie, jednak rząd pozostawił ich prośbę bez odpowiedzi.

Bibliografia:

Dokumenty dotyczące Paktów Laterańskich i sytuacji we Włoszech za: United States of America Department of State (Departament Stanu Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej), również 1996 *US Dept. Of State on Human Rights* za: www.state.gov. Tłumaczenie pasaży własne. Sytuacja we Włoszech współczesnych: M. Introvigne *Much Ado About Nothing? The „Italian Report on Cults”* za: www.censur.org/report.htm

Konstytucja Republiki Włoch za: www.parlamento.it — oficjalna strona internetowa Parlamentu Republiki Włoch. Tłumaczenie pasaży własne

V. de Grazia, *The Culture of Consent*, 1981.

J. F. Pollard, *The Vatican and Italian Fascism 1929-1932*, 1985.

R. A. Webster. *The Cross and the Fasces*, 1960.

Treść *Paktów Laterańskich* (umowy państwowej) za: J. Sadow, T. Sarro, *The Coins and Medals of the Vatican*, str. 106-114, 1977 i *Trattato fra la Santa Sede e l'Italia* z 11 lutego 1929. Tłumaczenie pasaży własne. Pozostałe części tj. *Concordato fra la Santa Sedes e l'Italia* i ugoda finansowa za K. Deschner, *Polityka papieska w XX wieku*, 1997.

Zobacz także te strony:

[Jak zmienić konkordat?](#)

Dawid Ropuszyński

Publikował m.in. w: *Dziś, Fakty i Mity*, Forum Klubowe. Brał udział w Światowym Kongresie Humanistycznym w Noordwijkerhout i w Światowej Konferencji Int'l Humanist and Ethical Youth Organisation w Utrechcie. Działacz społeczny, członek Polskiego Stowarzyszenia Wolnomyślicieli. Nauczyciel języka angielskiego.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 20-08-2002 Ostatnia zmiana: 30-10-2003)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1816) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1816>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora.

Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl